
GLOBALIZATION AND INVESTMENT PROCESS

Jovica PalashevskiRepublic of Macedonia jovicapalas@yahoo.com

Abstract: Globalization is a process of increasing the economic interdependence of national economies around the world through the rapid increase in cross-border movements of goods, services, technology and capital. Given that the globalization process imposes a reduction in tariffs, taxes, and other barriers that undermine global trade, such a process leads to an increase in economic integration between countries, thereby contributing to the creation of the global or world market. Globalization is a global convergence of commodity prices. The World Bank defines it as a freedom and an opportunity for the individual and the company to voluntarily initiate exchanges with other individuals and companies in other countries. The process of economic globalization is a process of global industrialization, restructuring and re-adaptation. For this global economic "boom" greatly contributed the developed economies, with the help of foreign direct investment, reducing trade barriers and in many cases with cross-border migration. Globalization and continuous technological progress create enormous opportunities for social and economic development. On the other hand, this is a serious challenge, including the spread of the financial crisis, insecurity, poverty, exclusivity and inequality among nations. Internationally, governments promote the free movement of goods, services, money and work through agreements and trade agreements, investment liberalization and global or regional economic integration. The most common such agreements are: preferential tariffs, free trade associations, customs unions, common markets and economic unions that have been increasing in recent years. Hence, globalization, as well as the conditions for creating a better and more attractive business environment, is a challenge for every country, and especially for developing countries. Particularly dedicated to this phenomenon is needed, and through a good institutional approach and strategy, goals can be achieved in terms of attracting fresh capital in the country, knowhow, new technology, reducing unemployment and, hence, accelerated economic development. In this context, the following questions are raised: How are foreign direct investment moving globally? What should be done to improve the environment for attracting foreign investments? Are government policies in promoting and encouraging investment crucial in making final decisions by investors? Which instruments can be used to further improve the strategy for attracting investments? The aim of this study's research is to: summarize and explain the global processes that are causing the global changes in the economy, as well as to explain the role of the state in the global economy and the investment process.

Keywords: Globalization, technology, investment, trade

ГЛОБАЛИЗАЦИЈАТА И ПРОЦЕСОТ НА ИНВЕСТИРАЊЕ**Јовица Палашевски**Република Македонија jovicapalas@yahoo.com

Резиме: Глобализацијата е процес на зголемување на економската меѓузависност на националните економии низ светот преку брзиот пораст на прекуграничните движења на стоки, услуги, технологија и капитал. Со оглед на тоа дека процесот глобализација наметнува намалување на тарифите, даноците и другите пречки што ја поттиснуваат глобалната трговија, таквиот процес доведува до зголемување на економската интеграција меѓу земјите, а со тоа придонесува за креирање на глобалниот или светскиот пазар. Глобализацијата претставува глобална конвергенција на цените на добра. Светската банка ја дефинира како слобода и можност поединецот и компанијата своеволно да иницираат размена со други поединци и компании во други земји. Процесот на економска глобализација е процес на глобалната индустријализација, реструктурирање и преадаптирање. За овој глобален економски „бум“ во голема мера придонесоа развиените економии, со помош на странските директни инвестиции, намалување на трговските бариери и во многу случаи со прекугранична миграција. Глобализацијата и континуираниот технолошки напредок создаваат огромни можности за социјален и економски развој. Од друга страна, ова претставува сериозен предизвик, вклучувајќи го ширењето на финансиската криза, несигурноста, сиромаштијата, ексклузивитетот и нееднаквоста меѓу нациите. Меѓународно, владите промовираат слободно движење на стоките, услугите, парите и работата со помош на договори и спогодби за трговија, либерализација на инвестициите и глобално или регионално економско интегрирање. Најчести вакви договори се: преферираните тарифи, асоцијации за слободна трговија, царински униии, заеднички пазари и економски униии кои сè повеќе се зголемуваат

последниве неколку години. Оттаму, глобализацијата, како и условите за креирање на подобра и поатрактивна бизнис клима се предизвик на секоја земја, а особено на земјите во развој. Потребна е особено посветена на овој феномен и преку добар институционален пристап и стратегија може да се остварат целите во однос на привлекување на свеж капитал во земјата, ноу-хау (knowhow), нова технологија, намалување на невработеноста, а оттаму и забрзан економски развој. Во овој контекст се поставуваат прашањата: Како се движат странските директни инвестиции на глобално ниво? Што треба да се направи за да се подобри амбиентот за привлекување на странски инвестиции? Дали владините политики во промоција и поттикнување на инвестициите се пресудни во носењето на конечни одлуки од страна на инвеститорите? Кои инструменти може да се користат за понатамошно подобрување на стратегијата за привлекување на инвестиции? Цели на истражувањето на оваа студија се: да се сублимираат и образложат глобалните процеси што ги предизвикуваат глобалните промени во економијата, како и да се образложи улогата на државата во глобалната економија и процесот на инвестирање.

Клучни зборови: Глобализација, технологија, инвестиции, трговија.

1. ВОВЕД

Во ова истражување обработени се неколку аспекти на глобализацијата поврзани со процесите на инвестирање. Дадена е слика за тоа како се организирани и реорганизираны економските активности низ динамични мрежи на односи помеѓу транснационалните компании, државата, странски инвестиции и меѓународните договори.

2. ГЛОБАЛИЗАЦИЈАТА КАКО КОМПЛЕКСНА ВМРЕЖЕНА ЕКОНОМИЈА

До почетокот на 1900 година претставувало реткост да се посети град каде што не се чувствувало влијание на странските пазари, без оглед дали станува збор за труд, цени или која било друга политика на бизнисот. Со напредокот на технологијата и науката, односно со усовршување на бродоградбата, новите пронајдоци како телефонот, струја итн. се овозможи рапидно зголемување на комуникацијата меѓу различни делови на светот. Сепак, овој голем напредок на економската глобализација бил нарушен со Првата светска војна. Погolemите држави, кои имаа глобална економска моќ, воведоа протекционистички економски политики (трговски бариери) што го забавија економскиот раст. Тоа придонесе и до фазата на стагнација која може да се карактеризира како претходник на големата криза во доцните дваесетти години на минатиот век.

Историски гледано, глобализацијата во периодот од 1870 година до 1914 година завршува со Првата светска војна, кога бројни држави се изолираат и воведуваат протекционистички договори, како на пример: Договорот Брест-Литовск (1918 година), Договорот од Версај (1918 година), Договорот од Сен Жермен (1919 година) и Договорот од Трианон (1920 година). Тука се и трговските политики на САД кои се однесуваат на тарифите од 1921, 1922, 1924 и 1926 година и таканаречените тарифина Смут Хаули (Smooth Hawley) во 1930 година кои ги поставија трговските бариери. Овие случувања придонесоа до „згаснување“ на глобализацијата за повеќе од четириесет години.

По завршувањето на Втората светска војна, четириесет и четири земји направија напори за повторно воспоставување на меѓународната трговија со постигнување на Договорот Бретон Вудс (кој го добива името по местото каде што се одржа состанокот – Mount Washington Hotel, Bretton Woods, NH, USA). Резултатите од Бретон Вудс го вклучуваат креирањето на Меѓународниот монетарен фонд, Светската банка, а последователно и Генералниот договор за тарифи и трговија (ГАТТ).

Во 1948 година беше формирана Меѓународната трговска организација (ИТО) како агенција на ОН, со педесет земји-членки и Хаванскиот чартер со цел да ја опслужува меѓународната трговија, но таа не профункционира. Како резултат на тоа, се издигна ГАТТ како канал преку кој се одвиваа преговорите за мултилатерална трговија. ГАТТ беше инволвиран во бројни мултилатерални рунди на трговски преговори, сè со цел да ги редуцира трговските бариери и да ја зголеми меѓународната трговија. Во првата рунда на преговори, дваесет и трите земји-основачи се договорија да отстранат 45.000 тарифи што се однесуваа на 20% од меѓународната трговија со вредност од 10 милијарди долари. Потоа трговските рунди инволвираа и други членови и дополнителни предмети, но во основа ГАТТ остана непроменет. Во втората рунда, позната како Кенеди рунда во средината на шеесеттите години од минатиот век, фокусот продолжи на намалување на тарифите. Во третата рунда, позната како Токио рунда (1973-1979 год.), 102 земји учествуваа во реформите на трговскиот систем што резултираше со повторно намалување на тарифите на индустриските производи. Важни поместувања имаше околу мерките за антидампинг и стимулации. Намалувањето на трговските бариери придонесе за раст од 8% годишно на трговската размена на светско ниво во педесеттите и шеесеттите години Четвртата рунда, позната како Уругвај рунда траеше седум и пол години (1986-

1993 год.), двапати повеќе од предвидениот распоред. На крајот учествуваа 123 земји кои ја разгледаа целокупната трговија (од четки за заби до глисери, од банкарски сектор до телекомуникации, од земјоделски производи до третирање на заболениците од СИДА итн.). Историски гледано, овие преговори се најголемите мултилатерални преговори.

На 15-ти април 1994 година во Маракеш, Мароко, беше потпишан договорот за креирање на Светската трговска организација (СТО), која го замени ГАТТ со постојана институција која бара неопходен и постојан ангажман. СТО вклучува трговија со добра, услуги и интелектуална сопственост која се однесува на многу попречен и поефикасен систем на договор. СТО започна со свое функционирање во јануари 1995 година со седиште во Женева. Денес во СТО членуваат 164 земји од кои 117 земји се во развој и располага со буџет од 200 милиони швајцарски франци.

3. КОНФЛИКТНИ ПЕРСПЕКТИВИ НА ГЛОБАЛИЗАЦИЈАТА

Глобализацијата исфрли на површина многу комплексни и контроверзни случувања од причина што економиите и општествата стануваа сè повеќе зависни едни од други со зголемена фреквенција на меѓусебно дејствување. Тоа се должи во голема мера на големиот напредок во технологијата или технолошкото знаење, особено во транспортот, во комуникацијата и во сродните технологии. Широко распространетите примени на овие технологии веќе направија голема разлика во начинот на работа и соработка на едни со други. Во делот на трговијата тоа е изразено преку вклучување во глобалните пазари, продажба и дистрибуција на добра и услуги, додека во делот на финансиите се создадени можности за инстантно префрлање на големи суми пари секаде низ светот. Во науката пак, компјутерите се користат за анализи на податоци и за размена на информации на глобално ниво преку Интернет и другите медиуми. Напредокот на технологијата, особено во последните години на минатиот век, го направи светот далеку помал и најверојатно ќе продолжи да го смалува и во 21 век.

Бројните трендови придонесоа за развојот на глобализацијата. Како едни од поважните се: локализација на активностите за интеграција, движење на капиталот, миграција на работната сила и работните места, распространетост на напредната технологија, одржливост на природното опкружување, обликување на културата и развој на организациските стратегии за глобална конкурентност.

Целта на согледување на различните трендови е да се подвлечат некои од комплексности кои се составен дел од глобализацијата. Димензијата на глобализацијата е дотолку нееднаква што некогаш се поставува прашањето дали меѓународната трговија е повеќе фокусирана на регионална отколку на глобална интеграција. Трговските блокови како што се Северноамериканскиот договор за слободна трговија (НАФТА), Европска унија (ЕУ), Азиско-пацифичката економска соработка (АПЕК), Асоцијацијата на југоисточни азиски нации (АСЕАН), Источно африкански заедници (ЕАК), ја поддржуваат регионалната соработка помеѓу географските соседи.

Досегашните истражувања во повеќето ситуации покажуваат дека меѓународната трговија се зголемила повеќе на регионално ниво во споредба со глобалното ниво. Исто така, и покрај позитивната меѓународна бизнис клима која резултира со значително намалени транспортни трошоци, развој на модерна технологија и трговска либерализација на пазарите, во континуитет трговијата се фиксира во голем дел на регионално и национално ниво.

Во рамките на НАФТА, меѓу регионалната размена порасна за 34% во 1980 година, додека во 2000 година се искачи на 56%. Размената во рамките на азиските земји се одвива со 48% во 2000 година, додека размената во земјите на ЕУ се одржува на околу 62%. Пример за лимитирање на еднаков влез на пазарот за земјите во развој е тоа што развиените земји ги стимулираат земјоделските производители со повеќе од 330 милијарди долари на годишно ниво, што креира значителна нееднаквост во однос на сиромашните економии кои немаат вакви стимулации. Влијанието е уште поголемо поради тоа што 70 проценти од светската сиромашна популација живее во руралните средини и зависи од земјоделство.

Предизвикот на глобализацијата е нееднаквоста која доаѓа од неизбалансираната трговска либерализација, каде што богатите добиваат непропорционално повеќе од сиромашните. Според истражувањето на АјитК. Ghose, спроведено во над 96 светски економии, покажува дека влијанието на меѓународната трговија на нееднаквост на приходите и нееднаквост меѓу земјите се зголемува во годините помеѓу 1981 година до 1997 година. Веќе во 2004 година, една милијарда луѓе поседуваат 80% од целокупниот светски БДП, додека една милијарда луѓе преживуваат со 1 долар дневно. Во некои од извештаите објавени од ОН во 1999 година, се истакнува дека бројот на земјите во развој кои ја чувствуваат користа од глобалната економија е нешто помал од 20 земји. Разликата во просекот на примања по глава на жител помеѓу најбогатите држави и најсиромашните се зголемува од 30 пати во 1960 година на 74 пати до крајот на деведесеттите. Во 1960

година, вредноста на вкупната надворешна трговија на 46 најсиромашни држави изнесуваше само скромни 1,4% од вкупната светска трговија. Околу 80% од целокупниот капитал се движи во САД, Западна Европа и Источна Азија . Повеќе специфични истражувања се потребни за да се согледаат други фактори што придонесуваат за зголемување на нееднаквоста помеѓу богатите и сиромашните земји, како што е регионалната трговија меѓу богатите земји кои дополнително ги остава сиромашните земји на маргините. За илустрација, според статистичките податоци на Светската трговска организација, трговијата на стоки меѓу десетте најголеми земји изнесува 52% од вкупната светска трговија, додека трговијата кај земјите во развој е 43% од вкупната светска трговија во 2013 година.

Движењето на капиталот се однесува и на регионализмот и нееднаквоста. Постојат две форми на движење на капиталот од кои едната се странските директни инвестиции (СДИ) што доаѓаат од бизнис компании и инвестициски портфолија, додека другата е од девизни дознаки што доаѓаат од дијаспората. Според статистиката на Светската банка, може да се забележи дека СДИ во осумдесеттите години на минатиот век во просек изнесуваа 100 милијарди на годишно ниво, додека во 1997 година се забележува пораст на 370 милијарди долари, за во 2010 година да изнесуваат 1.122 милијарди долари, додека во 2013 година достигнаа 1,4 трилиони долари. Што се однесува на девизните дознаки што доаѓаат од дијаспората, според статистиката на ОЕЦД и Светска банка, може да се забележи раст од 2003 година кога изнесувале 100 милијарди, во 2004 година 126 милијарди за во 2009 година да достигнат до 420 милијарди долари . Трите земји што се наоѓаат на врвот на листата на примачи на девизни дознаки во 2009 година се: Индија (49,3 милијарди долари), Кина (47,6 милијарди долари) и Мексико (22,2 милијарди долари) .

Друга важна димензија на глобализацијата е мигрирањето на луѓето. Додека пропорцијата на миграцијата беше поголема за време на меркантилистичкиот период, апсолутната контрола на границите доведе во голема мера до филтрирање на процесот на миграција. Во 2000 година, околу 175 милиони луѓе живеаа во различни земји од нивната земјата на раѓање. Тие можат да се поделат на три категории: 158 милиони меѓународни емигранти, 16 милиони бегалци и 900 илјади кои бараат азил .

Важен глобален тренд во иднина ќе биде движењето на работоспособното население од земјите во развој кон развиените земји, поради тоа што дел од развиените земји се соочуваат со стареење на населението. Миграцијата која е спонзирана од страна на фамилиите процентуално опфаќа од 45 до 75% од вкупната меѓународна миграција, а се одвива меѓу земјите во развој од една страна и Европа и Северна Америка од друга страна . Намалувањето на временските дистанци со помош на технологијата на Интернет, овозможи дистрибуција на работата секаде низ светот, создавајќи глобални виртуелни тимови. Феноменот на аутсорсинг е во постојан подем. За време на шеесеттите и седумдесеттите, мултинационалните компании мигрираа со своите индустриски производства во земјите со евтина работна сила, каде што значително ги намалија трошоците за работна сила .

Проширувањето на мултинационалните компании во деведесеттите години на минатиот век се карактеризираше со ангажман на високо обучени работници, услужна работа и глобални виртуелни тимови. Фирмите започнаа со аутсорсинг на информатичка технологија уште на почетокот на седумдесеттите, но поголемиот бран на аутсорсинг започна во 1989 година кога се појави недостиг на квалификуван кадар во развиените земји. Во исто време, започна трендот во финансиската индустрија со можноста да ја движи трговијата насекаде низ светот, односно на различни берзи во Њујорк, Хонг Конг и Лондон во различни временски зони.

Технолошките иновации што се случуваа во делот на компјутерите и Интернет, имаа свое влијание и врз други индустрии, како што е случајот со софтверските компании при преносот на податоци, потрошувачките услужни центри на кои им се овозможи да ја пренесуваат својата работа секаде низ светот. Високото образование и потребата од стручен кадар во областа на здравството, исто така отвори потреба од аутсорсинг.

Во 2001 година, трошоците за аутсорсинг изнесуваа 3,7 трилиони долари, додека во 2003 година, 5,1 трилиони. Влијанието на глобалниот аутсорсинг, не е само пренасочување на работни места туку и намалување на компензациските нивоа на вработените во развиените економии. На пример, во 2000 година платата за софтвер инженер изнесуваше 130 илјади долари, додека во 2002 година 100 илјади долари. За софтвер инженер во Индија истата плата е многу помала од платата што ја добиваат нивните колеги во САД. Свкупно гледано, миграцијата на работна сила и работни места креира комплексна глобална динамика .

Иновациите во телекомуникациите, информатичката технологија и компјутерските предности се главни причинители на забрзаниот раст на глобализацијата. Во 1995 година, употребата на веб-страниците имаше 20 милиони корисници, во 2000 година околу 400 милиони, за во 2005 да има над 1 милијарда корисници, а

во 2011 преку 2,1 милијарда од кои половина се од азиските земји. Брзиот раст на информатичката технологија не е рамномерно распространет во сите региони низ светот.

Глобализацијата нуди можности и опасности во креирањето на одржлива и конкурентска стратегија. Економиите во раст нудат ресурси во делот на работна сила и пазарни можности. Но геополитичките односи и перцепцијата на културниот империјализам како што ги паметиме тензии помеѓу САД и ЕУ за време на војната во Ирак, создаде доста предизвици за бизнис операциите. Исто така, денес сме сведоци и на заладувањето на односите помеѓу Русија, САД и ЕУ како последица на украинската криза која придонесе со воведување на ембарга и нарушување на бизнис односите меѓу бројни држави.

Но сепак, глобалните менаџери имаат голем број опции за да се справат со глобалните текови. Организационските стратегии за меѓународни операции инволвираат две меѓусебно поврзани барања: потребата од локална насоченост и потребата од интеграција. Компаниите што немаат потреба од локална насоченост, но имаат висока потреба од интеграција, изискуваат глобална стратегија која ќе ги централизира операциите со мала модификација за локална адаптација. Меѓутоа, компаниите што имаат потреба од локална насоченост, но немаат потреба од интеграција, изискуваат мултинационална стратегија која ќе ги децентрализира значително операциите за да одговори на условите на локалниот пазар. Компаниите што имаат потреба од локална насоченост и од интеграција би требало да се стремат кон транснационална стратегија.

Понатаму, во процесот на селектирање на стратегија за глобална конкуренција, менаџерите треба да донесат одлуки за процесот на интернационализација. Два процеса се доста важни :

- **Првиот е развојот на иновации на домашниот пазар**, па како што се развива производот низ животните циклуси, фирмите можат да го внесат производот на други меѓународни пазари кога тој ќе ја достигне фазата на зрелост. Најчесто движењето се случува од развиените во земјите во развој.

- **Вториот процес на интернационализација** е со вклучување на странски капитал што доведува до зголемување на ресурсите. Оваа фаза на интернационализација има потреба од одредена временска инстанца, што претставува одреден предизвик во глобалната средина од причина што информациите во денешниот свет се движат со брзина од нано-секунди.

ЗАКЛУЧОК

Пред околу 40 години, еминентниот економист Чарлс Кинлебергер директно го потенцираше фактот дека националната држава е само економска единица. Иако изгледа дека технолошкиот напредок во транспортот и комуникацијата, како и зголемената улога на транснационалните компании ја премости економска моќ надвор од контролата на националните држави, сепак ова претставува тотално погрешено толкување на работите. Анализите и бројните примери доведуваат до тоа дека погледот треба да биде насочен кон државата како главен играч во глобалната економија. Некои помали држави или помалку влијателни можеби доживуваат намалување на моќта, но напротив, други, како што се САД и Кина, се соочуваат со зголемување на геополитичката и геоекономската моќ.

Оттаму, државата останува најважната сила во обликувањето на светската економија. Секоја влада интервенира повеќе или помалку во операциите на пазарот. Во овој дел би ја издвоил констатацијата на Портер: „...иако можеби изгледа дека глобалната конкуренција ја прави нацијата помалку важна, но напротив ја прави повеќе важна“.

Релациите помеѓу ТНК и државите, всушност, се многу покомплексни и поамбициозни отколку што популарните погледи ќе ни овозможат да веруваме. Можеби најкорисно е да се гледа на односите помеѓу транснационалните компании и владите низ призмата на соработка и конкурентност или меѓусебно поддржување и конфликт. Тие дејствуваат во целосно материјални односи, затворени во обединети но контрадикторни правила и позиции, така што никој од нив потполно не може да доминира. Во исто време, фактот дека ТНК не само што ги опфаќаат националните граници туку ги вклопуваат деловите на националните економии во своите организационски граници, создава потенцијални проблеми за државите. Природата и магнитудата на проблемот варира константно во однос на стратегиите употребувани од страна на ТНК. Најважно е размерот до кој ТНК ги користат глобално интегрираните стратегии во кои правилата и функциите на индивидуални одделенија се однесуваат на целокупната глобална стратегија. Географската сегментација и фрагментација на транснационалните производни мрежи станаа многу вообичаени. Државите се загрижени за автономноста и стабилноста на експозитурите на ТНК, лоцирани на нивната национална територија, но постои и загриженост од губење на приходите од даноците во услови кога транснационалната компанија има потенцијал и можности за дислокација на своите операции надвор од одредената држава.

Сепак, основна цел на бизнис заедницата е максимизирање на профитот и вредноста на акционерскиот капитал, додека основна економска цел на државата е максимизирање на материјалното богатство на општеството.

ЛИТЕРАТУРА

- [1] Archibald, Robert B.; Feldman, David H, Investment During the Great Depression: Uncertainty and the Role of the Smoot-Hawley Tariff, Southern Economic Journal 64, p.857-879, 1998.
- [2] Gritsch, M, The nation – state and economic globalization: soft geo- politics and increased state autonomy?, Review of International Political Economy, 12 p.1-25, 2005.
- [3] Joshi, Rakesh Mohan, International Business, Oxford University Press, New Delhi and New York, 2009.
- [4] Kelly. P.E, The geographies and politics of globalization, Progress in Human Geography, 23 p.379-400, 1999.
- [5] O'Rourke, K, Globalization and history: the evolution of a nineteenth – century Atlantic Economy MIT Press, 2001.
- [6] Porter. M, The Competitive Advantage of Nations, Macmillan, London p.19, 1990.
- [7] Riley, T, Year 12 Economics, Tim Riley Publications p.9, 2005.
- [8] Shangquan, G, Economic Globalization: Trends, Risks and Risk Prevention”Background Paper No.1, UN Development Policy and Analysis Division Kindleberger, C.P. (1969), American Business Abroad, New Haven, CT, Yale University Press, 2000.
- [9] Taylor, A, Globalization, Trade and Development: Somme Lessons from History, NBER Working Paper Series, p. 252, 2002.
- [10]White, R, Migration and International Trade:. Edwards Elgar Publishing p.5, 2010.